

Слобожанщина

Необхідні матеріали:

До *Слобідської України* входять східні області: південь Сумської, Харківська, Луганська, Донецька, а також і східні райони Полтавщини, північ Дніпропетровщини.

Одержав назву Слобідської України від слова "слобода" — вільне поселення, мешканці якого не були закріпаченими, а жили "слободно".

(Виховник спільно з юнацтвом визначають умовні межі краю на мапі України, після чого діти зафарбовують дану територію у своїх Щоденниках.)

Природа краю

Природа краю характеризується посушливим літом і сильними вітрами. Рельєф переважно гористий: Донецький кряж і гірська гряда Донецької височини. Такі природні умови не сприяли розвитку сільського господарства, тому тут переважала промисловість.

Історія Слобожанщини

Було б неправильно говорити про відносно пізнє заселення цих земель, адже тут археологи знаходять сліди життя ще з часів палеоліту. На цих землях відомі племена кіммерійців, скіфів, сарматів, болгар, хозарів, печенігів, половців. Татаро-монгольські орди тут кочували аж до початку XV ст., поки не втратили силу після нищівної епідемії 1430 р. та натиску кримчаків. У XV ст. на Лівобережній Україні людські поселення закінчувалися біля Чернігова й Путивля. Далі простягалось *Дике поле*, куди щовесни вирушали ватаги сміливців з Полісся, Волині, Білої Русі за здобиччю. Тюрки таких шукачів пригод, вільних людей називали *козаками*. Поштовхом до масового переселення з Правобережжя на Лівобережжя стало повстання під проводом Якова Остряниці проти польської шляхти. Після поразки повстання він у 1638 р. привів сюди 865 сімей, які заснували місто Чугуїв. Після повстання Богдана Хмельницького на Слобожанщину переселяється значна маса козаків і селян, засновуючи тут *слободи* (звідси й назва). За участь у повстанні під проводом донського козака Степана Разіна російський уряд заслав повстанців на береги річки Красною та Сіверського Дінця. Російські царі, не запитуючи гетьманів, роздавали українські землі російським поміщикам та військовим полкам. У кінці XVII ст. на Слобожанщині проживало 100 тис. українців і 20 тис. росіян. Проте вже на початку XVIII ст. кількість росіян на лівобережних українських землях зменшується. Після зруйнування Запорозької Січі козаки оселяються в донецьких степах. У 1753 р. уряд Росії запросив на службу сербів, волохів, греків, болгар і утворив спеціальну адміністративну одиницю «Слов'яно-Сербію» з центром у Бахмуті. У 1778 р. Катерина II запросила сюди греків-урумів з Криму. їх розмістили на землях зруйнованої Січі; в Олександрівській фортеці та прилеглих до неї селах (нині Новомосковський район Дніпропетровської області).

Під час російсько-турецької війни задунайські козаки допомогли московським військам, за що турецький візир зруйнував Задунайську Січ. Тоді російський уряд дозволив козакам поселитися біля гирла Грузького Єланчика (нині м.

Новоазовськ). Азовське козацьке військо проіснувало недовго: в 1885 р. воно було ліквідоване, а частина козаків переселена на Кубань. Наприкінці XVIII ст. в межиріччі Кальміусу і Грузького Єланчика поселилося близько 6 тис. німців, які в 1941 р. були вивезені в Казахстан.

Гра «Петре, де ти?»

Діти вибирають «сліпого Петра» і зав'язують йому очі хустинкою. Усі стають напроти нього. Починається гра діалогом:

-Петре, де ти?

- Я тут.

- На чім стоїш?

- На кілочку.

-Що тримаєш?

- Масла бочку.

- Як зовешся?

- Катанас.

- Покинь бчку, лови нас.

Усі діти розбігаються, а «Петро» намагається когось спіймати. Діти підкрадаються до нього, легко штовхають його або вигуками видають своє місце і втікають. Спійманий міняється ролями із «сліпим Петром». Гра продовжується спочатку.

Зайняття населення Слобожанщини

На Слобожанщині поруч із землеробством здавна розвивалися різні промисли: виробляли дьоготь і смолу, керамічний посуд і килими, вишиті кожухи і сап'янові чоботи, гарусні тканини і вироби з дерева та металу. Розвивалося рибальство, пивоваріння, виноробство, добування солі та ін. У XIX ст. тут з'являються знаряддя праці фабричного виробництва: парові машини, сіялки, залізні плуги й борони. Житлове будівництво тут надзвичайно різноманітне, окремі райони зберігають традиції тих земель, звідки були переселені їхні мешканці. Хати не завжди обмазані й побілені, є так звані «миті», тобто з вимитими до блиску стінами. Розчин для миття називався луг – тепла вода, проціджена через шар попелу.

Подвір'я та хати

Подвір'я просторі, з *повітками* – господарськими приміщеннями, курниками й амбарами. В хатах, як і по всій Україні, було багато рушників, килимарських виробів, розписних меблів: стільців, ліжок, різних шафочок тощо. Тут, як і на Полтавщині, побутували скрині, полиці для посуду. Рублені дерев'яні хати з коморою через сіни – один з найстаровинніших типів житла, що побутувало ще в Київській Русі. У східних районах Слобожанщини дубові зруби встановлені на дубових стояках, які утворюють своєрідні галереї. Великий винос даху, що спирався на такі колони-стояки, захищав хату від дощу, вітру, а в спеку створював затінок.

Практичне заняття: розфарбуй хату Слобожанщини

Доповніть прислів'я і приказки

В гостях добре їсти і пити, а вдома спати.

Не замітай чужої хати,- гляди чи твоя заметена

В своїй хаті своя правда, і сила і воля.

Хата чужая, як свекруха лихая

- Своя хата - своя стріха; свій батечко - своя втіха!
- Своя хата не ворог, - коли прийдеш, то прийме.
- Хату руки держать.
- Нова хатка - нова гадка.
- Без хазяїна й двір плаче.
- Без хазяїна двір плаче, а без хазяйки - хата.
- Всякий двір хазяйським оком держиться.

Гутірка №2

Цю гутірку можна розпочати з розмальовки одягу Слобожанщини. Просите дітей розфарбувати одяг згідно традицій Слобожанщини. Діти зможуть це зробити тільки з вашої підказки. Ставлячи вам запитання і отримуючи відповіді, вони розфарбовуватимуть елементи одягу.

Одяг Слобожанщини

Одяг відзначається жіночими сорочками, вишитими гладдю, переважно білими, коричневими і синіми нитками. Орнаменти, характерні для Слобожанщини – це «ламана гілка». Тут також носили ткані плахти. Рушники вишивалися так званим *тамбурним швом* червоними й синіми нитками. Чоловічий одяг мав свої особливості: верхній суконний одяг для негоди називався *лига*, носили взимку смушеві шапки, а влітку солом'яні брилі.

Культура Слобожанщини перехідна від Лівобережжя до степової південної культури, а також (особливо на сході) позначена російськими впливами: наприклад, російський *сарафан*, чоловічий *кафтан* тощо. Під впливом крою сарафана поширилася жіноча сорочка з чотирикутним вирізом.

Гра «Латка»

Діти зібралися грати, хтось із них говорить:

-Давайте грати в латки.

Відразу ж б'є долонею сусіда по плечу і тікає, промовляючи:

Латка-битка,

Шовкова нитка,

На мені не була,

На тобі ізгнила.

Побитий переслідує втікача, але не промине «полатати» й іншого, хто потрапить під руку. Вдаривши, говорить: «Латка». «Полатаний» намагається у свою чергу передати латку третьому, якщо це не вдається, повертає її тому, хто побив його.